

Mural commemoratiu del centenari de la divulgació de les pintures de la Valltorta

SETEMBRE / OCTUBRE 2017

Phyllitis sagittata,
una planta covarxina
en perill d'extinció

EN AQUEST NÚMERO:

- 3** Editorial
- 4** Eixida a Vinaròs
- 6** Resum d'activitats i demés assumptes d'interés
- 8** Centre de Dia Germans Folch i Traver
- 13** I Trobada de Danses del Maestrat
- 15** VII Trobada de Danses Infantil i Juvenil
- 19** Novetats bibliogràfiques
- 21** La llengua de cérvol (*Phyllitis sagittata*)
- 29** Futbol base, benjamins i alevins de 2n any
- 32** Unió Musical Covarxina
- 35** V Edició trobades excursionistes del Maestrat
- 38** El Mas del Corral de Jupa
- 41** Agraïment al cos de bombers
- 42** Futuro 1.0
- 43** Jocs a la fresca
- 44** Pols de llavors amb motxilla
- 45** Passatemps: L'encreuat malcriat
- 46** Racó poètic
- 47** Les coses de Víctor
- 48** Aquells temps
- 50** Sabeu què...

L'Associació Cultural Tossal Gros i la direcció de la revista no es fan responsables de les opinions que manifesten els autors dels articles, ni tampoc necessàriament, n'estan d'acord amb ells.

Ja se sap: tants caps, tants barrets!

Associació Cultural Tossal Gros
Raval de València, 134
LES COVES DE VINROMÀ

TOSSAL GROS
Publicació periòdica bimestral
de les Coves de Vinromà

REDACCIÓ/COORDINACIÓ:

Eva Albert, Fani Montull, Gaspar Gargallo, Laura Villaplana, Lledó Bernat, Marc Díaz, Maria Josep Albella, Raül Villalonga, Rubén Ferreres, Gustau Viol.

COL·LABOREN EN AQUEST NÚMERO:

Centre de Dia "Germans Folch i Traver", CEIP la Moreria, AMPA CEIP la Moreria, Agència de lectura, Unió Musical Covarxina, Directiva CD Vinromà, Angelita Escoí, Carles Mir, Silvana Viol, Fede, Juanjo Sales, Marisa Pastor, Victor B. i Juanjo Forés.

FOTO PORTADA:

Raül Villalonga

DISSENY I MAQUETACIÓ:

Impressiona Hnos. Pratsevall S.L.
Benicarló

IMPRIMEIX:

Impressiona Hnos. Pratsevall S.L.
Benicarló

Dipòsit Legal CS-419-1988
I.S.S.N. 1576-737 X

revista@tossalgros.es
www.tossalgros.es

**VOLS REBRE
EL TOSSAL GROS
A CASA?**

SUBSCRIPCIONS:

Tel. 964 426 050

Caixa Rural les Coves
3166 2499 54 1153870728

Amb el suport de:

FUNDACIÓ
DOCENT
PRIVADA
DE LES
COVES DE
VINROMÀ

La llengua de cérvol (*Phyllitis sagittata*), la història d'una planta molt covarxina en perill d'extinció

Carles Mir Pegueroles

A les Coves es va descobrir la primera població valenciana de la planta.

L'any 2002, el guarda forestal i naturalista Miguel Agueras Moreno va visitar la Cova del Frare al nostre terme. Aquesta cova està situada en el Barranc del Llentisclar, en les proximitats del Mas de Villaplana i el de Malpasso, a la partida del Tossal Gros. Dins la cova,quina va ser la seua sorpresa, va fer una troballa excepcional, la que en eixe moment va ser la primera població completament natural al País Valencià d'una espècie de falguera en perill d'extinció coneguda popularment com a Llengua de Cérvol petita o en llatí: *Phyllitis sagittata* (DC.) Guinea & Heywood. Fins a eixe moment, sols es coneixia una població d'aquesta espècie a la cova de les Calaveres a Benidoleig (Marina Alta), aquesta població però, era i és una població semi natural, ja que els individus van aparèixer al ser instal·lats uns focus per il·luminar la cova i explotar-la turísticament.

Es tracta d'una falguera endèmica del mediterrani occidental.

La llengua de cérvol és una falguera de la família de les *Aspleníacies* de port reduït i fins a 35 cm d'alçada. Presenta una làmina arrodonida quan és jove i sagitada en fer-se adulta. Les frondes són de color verd intens i amb cert aspecte lluent. Per l'anvers de la fronda adulta presenta els sorus, estructures reproductores oblongues i paral·leles que contenen les espores. La falguera habita escletxes i talussos calcaris, així com pous, coves, abrics i avencs, indrets on les condicions d'humiditat

Exemplar juvenil de la llengua de cérvol (*Phyllitis sagittata*)

Exemplar descendents de la primera població covarxina

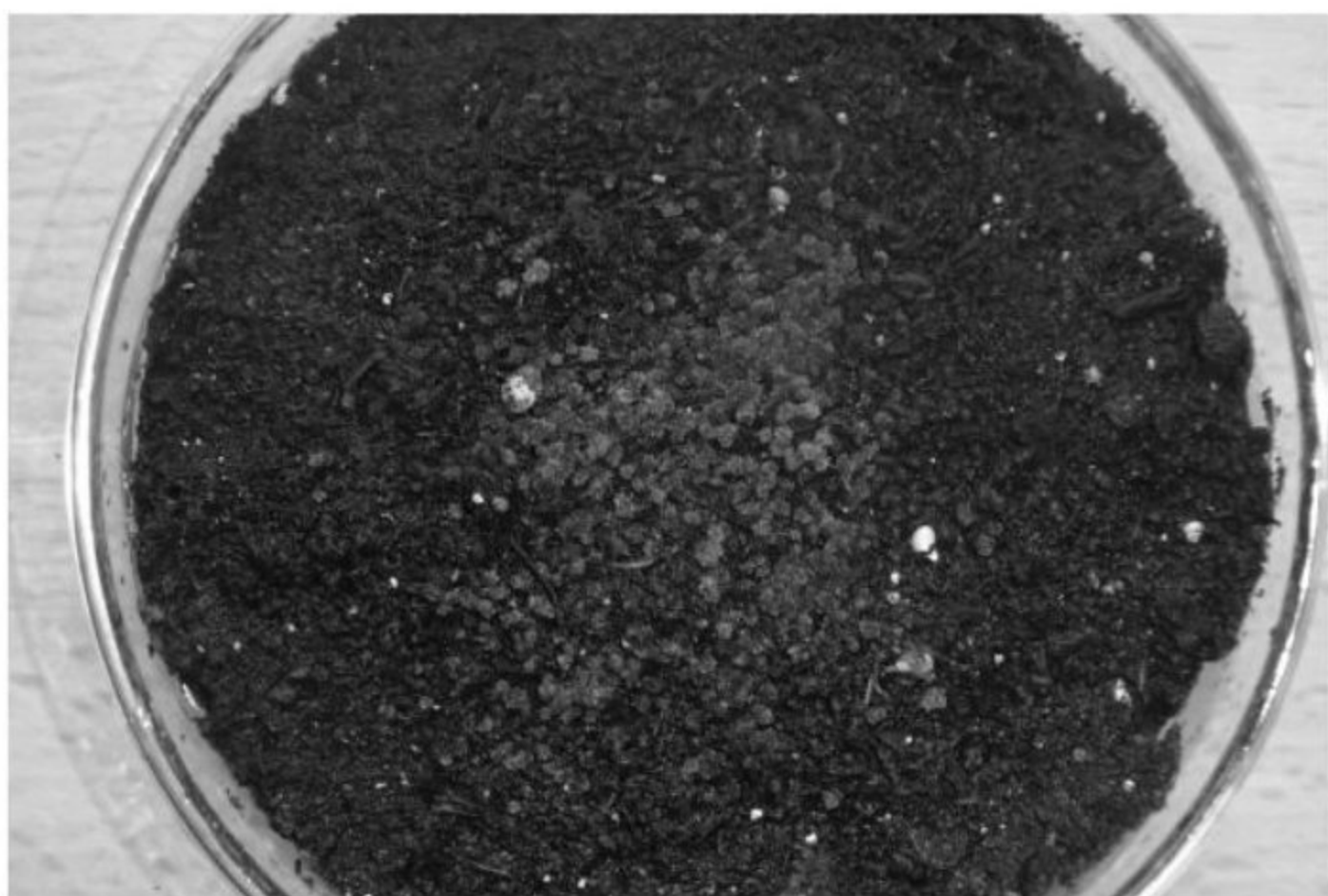
tat són altes i les temperatures poc oscil·lants, i sempre prop de la mar on les temperatures són suaus durant tot l'any. Es tracta d'una falguera endèmica del mediterrani occidental, a la península Ibèrica trobem petites poblacions a la Serra del Montsià (Tarragona), a Cadis i al País Valencià. A les Illes Balears és on trobem les poblacions més representatives de l'espècie, tot i això són poblacions molt reduïdes i puntuals.

És una espècie en perill crític d'extinció.

La seua escassetesa i la inestabilitat de les poblacions trobades, que apareixen i desapareixen per anys, fa que es trobe inclosa en la categoria "en perill crític d'extinció (CR)" de la UICN, (Unió Internacional per a la Conservació de la Natura), per determinar-se que s'enfronta a un risc extremadament alt d'extinció en estat silvestre. Aquesta categoria és la immediatament anterior a la de "extinta en estat silvestre (EW)". Això denota un risc altíssim d'extinció, i la seua conservació exigeix mesures importants per prevenir la desaparició a curt i llarg termini.

Els especialistes fa 15 anys que treballen en la seua reproducció.

Descoberta aquesta població covarxina, immediatament els botànics es van posar a treballar en la seua conservació. Membres especialistes en falgueres del Jardí Botànic de la Universitat de València i especialistes del Servei de Vida Silvestre de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural de la Generalitat Valenciana, van visitar la cova amb el fi d'agafar espores. Van tenir la sort de trobar l'exemplar primogènit en estat adult i madur com per obtenir aquestes preuades espores que possibilitarien estudiar la reproducció en el laboratori. Amb les espores, van començar a treballar en establir els protocols de germinació i reproducció. Com a resultat, van poder obtenir exemplars juvenils amb els quals es va reforçar la població original de la

Germinació de les espores de la falguera sota condicions controlades

Exemplars produïts als vivers de Conselleria, descendents de la població covarxina

Els tècnics de conselleria avaluen les condicions per reintroduir les falgueres

Cova del Frare. Durant els anys posteriors 2003, 2004, 2005... la cova va ser visitada per controlar l'individu original i les filles plantades. El capritx de la natura però, no va permetre que aquestes falgueres proliferaren i la població covarxina de la llengua de cérvol es va donar per extinta en aquesta cova. Els científics no van defallir i van continuar amb els esforços per recuperar l'espècie. Una planta filla, produïda a partir de les espores de l'individu original de la Cova del Frare, va ser enviat al viver de producció de plantes aquàtiques de la conselleria, els quals van començar a treballar en produir plantes a partir d'aquesta filla de la població covarxina. A causa de la dificultat en la reproducció de les falgueres i concretament d'aquesta espècie, junt amb el creixement lent que té, fa que les recerques i els esforços per produir plantes siguen lents i costosos i en molts casos poc exitosos. No obstant això, no tot són penúries i problemes per a la nostra planta i actualment gràcies als esforços dels especialistes i 15 anys de treball, s'ha aplegat a aconseguir 80 exemplars nets de la població original covarxina.

Afortunadament s'han trobat noves poblacions de la planta.

Paral·lelament, durant els últims anys, s'han localitzat nous nuclis

Exemplars proporcionats per conselleria per reintroduir-los

Participants en la jornada de plantació de la falguera a la microreserva de la Moreria

TALLERES ISMAEL

VENDA I REPARACIÓ DE L'AUTOMÒBIL

Ctra. CASTELLÓ, 15 - LES COVES DE VINROMÀ
Tel. 964 426 136 · tallismael@gmail.com

Aceites Montull
ALMAZARA

Avda. Daniel Montull, s/n - 12186 SALSADELLA
Tel. Almazara 964 76 11 74
Tel. Restaurante 964 41 90 58 - Mòvil 609 37 07 27

de població d'aquesta falguera: l'any 2013 a Benicarló, el 2014 a Vinaròs i el 2016 a Cullera, i els esforços de reintroducció dels membres de conselleria ha fet que hi haja un nucli poblacional a una cova de la població castellonera d'Artana de descendents de les plantes covarxines, plantes que pareix ser s'han establert i prolifereixen amb èxit.

A les Coves, com a poble acollidor de la primera població i detonant de tota aquesta recerca, enguany promogut pel CDR de l'Alt Maestrat, membre de COCEDER (Confederació de Centres de Desenvolupament Rural), s'ha obtingut una subvenció del Ministeri de Agricultura i Pesca, Alimentació i Medi ambient (Orden AAA/1433/2016. BOE nº 216 de 07 de setembre de 2016), per poder desenvolupar un inventari de les cavitats al terme de les Coves i per poder avaluar les condicions ambientals amb la intenció de reintroduir noves poblacions de l'espècie, i així poder aplegar a tenir nuclis poblacionals estables que ajuden a la supervivència de la planta.

A les Coves s'han fet plantacions per recuperar l'espècie.

Dins d'aquest projecte, el passat 30 de setembre es va realitzar una plantació en la microreserva de flora de la Moreria, ja que tant la Cova de la Fonteta com la de la Campana reuneixen les condicions necessàries per a albergar aquestes plantes. La jornada va discórrer supervisada pels tècnics de conselleria i va consistir en la plantació de 10 exemplars de 4 anys nets de la població original de plantes d'aquella primera població de la Cova del Frare. Cal agrair la col·laboració de la Fundació Docent Privada i de l'Ajuntament de les Coves de Vinromà, els quals de bon grat hi van col·laborar en aquesta jornada.

Podrien aparèixer noves poblacions en sènies i pous del terme.

Esperem que aquestes plantes que hem reintroduït puguen sobreviure i estiguen còmodes en la

Moreria, un indret tan mític i apreciat per a les Coves, i que en uns anys no sols puguem tenir una població estable de la llengua de cérvol, sinó que puguem descobrir noves poblacions per sènies i

pous del nostre terme on no sols és possible que hi hagen, sinó que seria una troballa important i esperançadora per a la supervivència d'una espècie en greu perill d'extinció.

Les plantes requerixen indrets on hi ha molta humitat entre molses i falcies de pou